Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

19. märts 2020*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimise menetlus juhul, kui süüdimõistev kohtuotsus puudub – Direktiiv 2014/42/EL – Kohaldamisala – Raamotsus 2005/212/JSK

Kohtuasjas C-234/18,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sofiyski gradski sadi (Sofia esimese astme kohus, Bulgaaria) 23. märtsi 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 3. aprillil 2018, menetluses

Komisia za protivodeystvie na koruptsiata i za otnemane na nezakonno pridobito imushtestvo

versus

BP,

AB,

PB,

„Trast B“ OOD,

„Agro In 2001“ EOOD,

„ACounT Service 2009“ EOOD,

„Invest Management“ OOD,

„Estate“ OOD,

„Bromak“ OOD,

„Bromak Finance“ EAD,

„Viva Telekom Bulgaria“ EOOD,

„Balgarska Telekomunikationna Kompania“ AD,

„Hedge Investment Bulgaria“ AD,

„Kemira“ OOD,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

„Dunarit“ AD,

„Technologichen Zentar-Institut Po Mikroelektronika“ AD,

„Evrobild 2003“ EOOD,

„Technotel Invest“ AD,

„Ken Trade“ EAD,

„Konsult Av“ EOOD,

Louvrier Investments Company 33 SA,

EFV International Financial Ventures Ltd,

InterV Investment SARL,

LIC Telecommunications SARL,

V Telecom Investment SCA,

V2 Investment SARL,

Empreno Ventures SARL,

menetluses osales:

Corporate Commercial Bank, likvideerimisel,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president A. Prechal, kohtu president K. Lenaerts ja kohtu asepresident R. Silva de Lapuerta kolmanda koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud L. S. Rossi (ettekandja) ja J. Malenovský,

kohtujurist: E. Sharpston,

kohtusekretär: osakonna juhataja M. Aleksejev,

arvestades kirjalikku menetlust ja 5. juuni 2019. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo, esindajad: P. Georgiev ja N. Kolev,

– BP, esindaja: *advokat* L. E. Karadaliev,

– AB, esindaja: *advokat* S. A. Stoyanov,

– PB, esindajad: *advokati* D. V. Kostadinova ja S. Pappas,

– „Trast B“ OOD, esindaja: *advokat* S. A. Stoyanov,

– „Dunarit“ AD, esindaja: *advokat* T. S. Trifonov,

– Corporate Commercial Bank (likvideerimisel), esindajad: K. H. Marinova ja A. N. Donov,

– Bulgaaria valitsus, esindajad: L. Zaharieva ja T. Mitova,

– Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vláčil ja A. Kasalická,

– Iirimaa, esindajad: J. O'Connor, M. Browne, C. Durnin, M. Berry ja M. A. Joyce, keda abistasid M. D. Dodd, *BL*, M. B. Murray ja N. Butler, *SC*,

– Euroopa Komisjon, esindajad: R Troosters ja Y. G. Marinova,

olles 31. oktoobri 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus (ELT 2014, L 127, lk 39; ja parandus ELT 2014, L 138, lk 114) tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses ühelt poolt Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo (korruptsioonivastase võitluse ja ebaseaduslikul teel saadud vara konfiskeerimise komisjon, Bulgaaria) (edaspidi „vara konfiskeerimise komisjon“) ja teiselt poolt BP ning teiste, BP-ga seotuks või tema kontrolli all olevaks peetavate füüsiliste ja juriidiliste isikute vahel seoses taotlusega konfiskeerida BP ja nimetatud isikute poolt ebaseaduslikult saadud vara.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Raamotsus 2005/212/JSK

3 Nõukogu 24. veebruari 2005. aasta raamotsuse 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist (ELT 2005, L 68, lk 49), põhjendused 1, 5 ja 10 on sõnastatud järgmiselt:

„(1) Piiriülese organiseeritud kuritegevuse põhiline motiiv on rahaline kasu. Sellise kuritegevuse tõhusaks takistamiseks ja selle vastu võitlemiseks tuleb keskenduda kuritegelikul teel saadud tulu uurimisele, blokeerimisele, arestimisele ja konfiskeerimisele. See on siiski raskendatud, muu hulgas liikmesriikide õigusaktide erinevuste tõttu.

[…]

(5) [Euroopa Liidu Nõukogu] poolt 27. märtsil 2000. aastal heakskiidetud 2000. aasta tegevuskava "Organiseeritud kuritegevuse preventsioon ja kontroll: Euroopa Liidu strateegia uue aastatuhande alguseks" […] soovituse 19 kohaselt tuleks läbi vaadata võimalik vajadus dokumendi järele, mis arvestades liikmesriikide parimaid tegevusviise ja austades õiguse üldpõhimõtteid, sätestab

võimaluse lihtsustada vastavalt vajadusele kas kriminaal-, tsiviil- või maksuõiguse kohast tõendamiskohustust organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteos süüdi mõistetud isiku vallatava vara päritolu määramisel.

[…]

(10) Käesoleva raamotsuse eesmärk on tagada, et kõigis liikmesriikides oleks kehtestatud tõhusad eeskirjad, mis reguleerivad kuritegelikul teel saadud tulu konfiskeerimist, muu hulgas tõendamiskohustust organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteos süüdi mõistetud isiku vallatava vara päritolu määramisel. Käesolev raamotsus on seotud samal ajal esitatava Taani raamotsuse eelnõuga, mis käsitleb kuritegelikul teel saadud tulu ja ümberjagatud varade konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus tehtud otsuste vastastikust tunnustamist.“

4 Raamotsuse artikli 1 esimene kuni neljas taane sätestavad:

„Käesolevas raamotsuses kasutatakse järgmisi mõisteid:

– „tulu“ – kuritegelikul teel saadud igasugune majanduslik hüve. See võib hõlmata kõiki järgmises taandes määratletud vara vorme,

– „vara“ – hõlmab igasugust vara, nii kehalist kui kehatut, nii kinnis- kui vallasvara, samuti sellise vara omandiõigust või muid varalisi huve tõendavaid juriidilisi dokumente või akte,

– „kuriteovahend“ – vara, mida mis tahes viisil täielikult või osaliselt kasutatakse või kavatsetakse kasutada kuriteo või kuritegude toimepanemiseks,

– „konfiskeerimine“ – karistus või meede, mille kohus määrab pärast kuriteoga või kuritegudega seotud menetlust ning mille tagajärjeks on vara lõplik äravõtmine“.

5 Raamotsuse artikkel 2 „Konfiskeerimine“ sätestab:

„1. Iga liikmesriik võtab vajalikud meetmed, mis võimaldavad kas täielikult või osaliselt konfiskeerida kuriteovahendid ja kuritegelikul teel saadud tulu või sellisele tulule väärtuse poolest vastava vara, kui kuriteo eest määratav karistus on üle ühe aasta pikkune vabadusekaotus.

2. Seoses maksukuritegudega võivad liikmesriigid rakendada peale kriminaalmenetluse muid menetlusi, mis jätavad kurjategija ilma kuritegelikul teel saadud tulust.“

6 Raamotsuse artikli 3 „Laiendatud konfiskeerimisvolitused“ lõike 2 punkt c ja lõige 4 näevad ette:

„2. Kõik liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et võimaldada konfiskeerimist käesoleva artikli alusel vähemalt siis, kui:

[…]

c) tehakse kindlaks, et süüdimõistetud isiku omandi väärtus on ebaproportsionaalne tema seadusliku sissetulekuga, ja kui siseriiklik kohus on konkreetsetele asjaoludele tuginedes täiesti veendunud, et see süüdimõistetud isik on kõnealuse vara saanud kuritegelikul teel.

[…]

4. Liikmesriigid võivad rakendada peale kriminaalmenetluse muid menetlusi, mis jätavad kurjategija ilma kõnealusest omandist.“

7 Raamotsuse 2005/212 artikkel 4 näeb ette:

„Iga liikmesriik võtab vajalikud meetmed selle tagamiseks, et huvitatud isikutel, keda artiklites 2 ja 3 sätestatud meetmed mõjutavad, on tõhusad õiguskaitsevahendid oma õiguste kaitsmiseks.“

8 Raamotsuse artikkel 5 sätestab:

„Käesolev raamotsus ei mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, sealhulgas eelkõige süütuse presumptsiooni, nagu need on kirja pandud [EL] artiklis 6.“

9 Raamotsuse artikli 6 lõige 1 näeb ette:

„Liikmesriigid võtavad käesoleva raamotsuse järgimiseks vajalikud meetmed 15. märtsiks 2007.“

Raamotsus 2006/783/JSK

10 Nõukogu 6. oktoobri 2006. aasta raamotsuse 2006/783/ JSK konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT 2006, L 328, lk 59) põhjenduses 8 on märgitud:

„Käesoleva raamotsuse eesmärk on hõlbustada liikmesriikidevahelist koostööd vara konfiskeerimise otsuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise osas, et kohustada liikmesriike tunnustama ja oma territooriumil täitma teise liikmesriigi kriminaalasjades pädeva kohtu tehtud konfiskeerimisotsuseid. Käesolev raamotsus on seotud [raamotsusega 2005/212]. Kõnealuse raamotsuse eesmärk on tagada, et kõigis liikmesriikides on kehtestatud tõhusad eeskirjad, mis reguleerivad kuritegelikul teel saadud tulu konfiskeerimist, muu hulgas tõendamiskohustust organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteos süüdi mõistetud isiku vallatava vara päritolu määramise korral.“

Direktiiv 2014/42

11 Direktiivi 2014/42 põhjendustes 9, 22 ja 23 on märgitud:

„(9) Käesoleva direktiivi eesmärk on muuta ja laiendada [nõukogu 26. juuni 2001. aasta raamotsuse 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist (EÜT 2001, L 182, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 158) ja raamotsuse 2005/212] sätteid. Nimetatud raamotsused tuleks osaliselt asendada nende liikmesriikide suhtes, kellele käesolev direktiiv on siduv.

[…]

(22) Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad. See ei takista liikmesriikidel kehtestada siseriiklikus õiguses ulatuslikumaid volitusi, muu hulgas näiteks seoses tõendeid käsitlevate eeskirjadega.

(23) Käesolevat direktiivi kohaldatakse selles loetletud õigusaktide reguleerimisalasse kuuluvate kuritegude suhtes. Liikmesriigid peaksid nimetatud õigusaktide reguleerimisala piires kohaldama laiendatud konfiskeerimist vähemalt teatavate kuritegude puhul, mis on määratletud käesolevas direktiivis.“

12 Direktiivi artikkel 1 sätestab:

„1. Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad vara arestimiseks võimaliku hilisema konfiskeerimise eesmärgil ja vara konfiskeerimiseks kriminaalasjades.

2. Käesolev direktiiv ei piira menetlusi, mida liikmesriigid võivad kasutada asjaomase vara konfiskeerimiseks.“

13 Direktiivi artikkel 2 näeb ette:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

1) „tulu“ – igasugune kuritegelikul teel kas otseselt või kaudselt saadud majanduslik hüve; see võib olla mis tahes vara, sh otsese tulu kõik hilisemad taasinvesteeringud või muundused ja igasugune väärtust omav tulem;

2) „vara“ – igasugune vara, kehaline või mittekehaline ese, kinnis- või vallasvara, ning sellise vara omandiõigust või muid selle varaga seotud õigusi tõendavad juriidilised dokumendid või aktid;

3) „kuriteovahend“ – mis tahes vara, mida kasutatakse või kavatsetakse kasutada mis tahes viisil täielikult või osaliselt kuriteo või kuritegude toimepanemiseks;

4) „konfiskeerimine“ – vara lõplik äravõtmine, mille kohus määrab seoses kuriteoga;

5) „arestimine“ – vara üleandmise, hävitamise, muundamise, käsutamise või ümberpaigutamise ajutine keelamine või vara ajutiselt oma vastutavale hoiule või kontrolli alla võtmine;

6) „kuritegu“ – artiklis 3 loetletud õigusaktidega reguleeritud kuriteod.“

14 Direktiivi 2014/42 artikkel 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kuritegude suhtes, mida reguleerib:

a) ELi lepingu artikli K.3 lõike 2 punktil c põhinev Euroopa ühenduste ametnike või Euroopa Liidu liikmesriikide ametnikega seotud korruptsiooni vastast võitlust käsitlev konventsioon [(EÜT 1997, C 195, lk 1; ELT eriväljaanne 19/01, lk 53)] […]

b) nõukogu 29. mai 2000. aasta raamotsus 2000/383/JSK võltsimisvastase kaitse tugevdamiseks kriminaal- ja muude karistuste abil seoses euro kasutuselevõtmisega [(EÜT 2000, L 140, lk 1; ELT eriväljaanne 19/01, lk 187)];

c) nõukogu 28. mai 2001. aasta raamotsus 2001/413/JSK mittesularahaliste maksevahenditega seotud pettuste ja võltsimiste vastase võitluse kohta [(EÜT 2001, L 149, lk 1; ELT eriväljaanne 15/06, lk 123)];

d) [raamotsus 2001/500];

e) nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/475/JSK terrorismivastase võitluse kohta [(EÜT 2002, L 164, lk 3; ELT eriväljaanne 19/06, lk 18)];

f) nõukogu 22. juuli 2003. aasta raamotsus 2003/568/JSK korruptsioonivastase võitluse kohta erasektoris [(ELT 2003, L 192, lk 54; ELT eriväljaanne 19/06, lk 182)];

g) nõukogu 25. oktoobri 2004. aasta raamotsus 2004/757/JSK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta [(ELT 2004, L 335, lk 8)].

h) nõukogu 24. oktoobri 2008. aasta raamotsus 2008/841/JSK organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kohta [(ELT 2008, L 300, lk 42)];

i) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja selle vastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK [(ELT 2011, L 101, lk 1)];

j) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/93/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK [(ELT 2011, L 335, lk 1)];

k) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. augusti 2013. aasta direktiiv 2013/40/EL, milles käsitletakse infosüsteemide vastu suunatud ründeid ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2005/222/JSK [(ELT 2013, L 218, lk 8)],

ning samuti muud õigusaktid, kui nimetatud õigusaktides nähakse konkreetselt ette, et käesolevat direktiivi kohaldatakse ka nendes ühtlustatavate kuritegude koosseisude suhtes.“

15 Direktiivi 2014/42 artikkel 4 „Konfiskeerimine“ sätestab:

„1. Liikmesriik võtab vajalikud meetmed, mis võimaldavad tal osaliselt või täielikult konfiskeerida kuriteovahendid ja tulu või vara, mille väärtus vastab nendele kuriteovahenditele või tulule, mille suhtes on tehtud kuriteo eest lõplik süüdimõistev otsus, mis võib olla ka tagaseljamenetluse tulemus.

2. Kui konfiskeerimine lõike 1 alusel ei ole võimalik ning vähemalt juhul, kui konfiskeerimise võimatus tuleneb kahtlustatava või süüdistatava haigusest või menetlusest kõrvalehoidumisest, võtab liikmesriik vajalikke meetmeid, et võimaldada kuriteovahendite ja tulu konfiskeerimist juhtudel, kui kriminaalmenetlus algatati seoses kuriteoga, mis võib tuua otseselt või kaudselt majanduslikku kasu, ja selle menetluse tulemuseks oleks võinud olla süüdimõistev otsus, kui kahtlustatav või süüdistatav oleks olnud võimeline kohtumenetluses osalema.“

16 Direktiivi artikli 5 „Laiendatud konfiskeerimine“ lõige 1 sätestab:

„Liikmesriik võtab vajalikud meetmed, mis võimaldavad otseselt või kaudselt majanduslikku kasu tuua võivas kuriteos süüdi mõistetule kuuluva vara kas täielikult või osaliselt konfiskeerida, kui kohus on kohtuasja asjaoludele, sealhulgas konkreetsetele faktidele ja kättesaadavatele tõenditele, näiteks asjaolu, et vara väärtus ei ole proportsionaalne süüdimõistetu seadusliku sissetulekuga, tuginedes veendunud, et asjaomane vara on saadud kuriteo tulemusena.“

17 Nimetatud direktiivi artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Liikmesriik võtab vajalikud meetmed, et võimaldada tulu või muu tulule vastava väärtusega vara konfiskeerimist, mis otseselt või kaudselt on kahtlustatava või süüdistatava poolt üle antud kolmandale isikule, või mille kolmas isik omandas kahtlustatavalt või süüdistatavalt, vähemalt juhul, kui need isikud teadsid või oleksid pidanud konkreetsetest faktilistest asjaoludest (sealhulgas sellest, et üleandmine või omandamine toimus tasuta või turuhinnast oluliselt väiksema summa eest) lähtudes teadma, et üleandmise või omandamise eesmärk oli vältida konfiskeerimist.“

18 Direktiivi 2014/42 artikli 8 lõige 1 näeb ette:

„Liikmesriik võtab vajalikud meetmed selle tagamiseks, et kõigil isikutel, keda käesolevas direktiivis sätestatud meetmed mõjutavad, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, et nad saaksid oma õigusi kaitsta.“

19 Selle direktiivi artikkel 14 on sõnastatud järgmiselt:

„1. […] raamotsuse [2005/212] artikli 1 esimesed neli taanet ja artikkel 3 asendatakse nende liikmesriikide suhtes, kellele käesolev direktiiv on siduv, ilma et see piiraks kõnealuste liikmesriikide kohustusi, mis on seotud [selle raamotsuse] siseriiklikku õigusesse ülevõtmise tähtpäevadega.

2. Nende liikmesriikide suhtes, kellele käesolev direktiiv on siduv, käsitatakse viiteid lõikes 1 osutatud [raamotsuse 2005/212] sätetele viidetena käesolevale direktiivile.“

Bulgaaria õigus

Konfiskeerimisseadus

20 Ebaseaduslikult saadud vara riigi omandisse konfiskeerimise seaduse (Zakon za otnemane v polza na darzhavata na nezakonno pridobito imushtestvo; *DV* nr 38, 18.5.2012; edaspidi „2012. aasta seadus“) – mis jõustus 19. novembril 2012 ja tunnistati kehtetuks korruptsioonivastase võitluse ja ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimise seadusega (Zakon za protivodeystvie na koruptsiata i za otnemane na nezakonno pridobito imushestvo; *DV* nr 7, 19.1.2018) – artikkel 1 nägi enne selle seaduse 19. jaanuaril 2018 kehtetuks tunnistamist ette:

„1) Käesolevas seaduses sätestatakse ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimise tingimused ja menetlus.

2) Lõikes 1 nimetatud vara on vara, mille saamisel ei ole tuvastatud õiguspärast alust.“

21 Konfiskeerimisseaduse artikli 2 lõige 1 sätestas:

„Menetlus käesoleva seaduse alusel viiakse läbi sõltumatult uurimisele allutatud isiku ja/või temaga seotud isikute suhtes alustatud kriminaalmenetlusest.“

22 Nimetud seaduse artikli 5 lõige 1 nägi ette:

„[Vara konfiskeerimise komisjon] on spetsialiseeritud, sõltumatu ja alaline riigiasutus.“

23 Seaduse artikkel 21 sätestas:

„1) [Vara konfiskeerimise komisjon] algatab menetluse käesoleva seaduse alusel, kui on piisav alus kahtlustada, et teatav vara on saadud ebaseaduslikult.

2) Sellise piisava alusega on tegemist siis, kui pärast uurimist ilmneb, et uurimisaluse allutatud isiku varaga seoses esineb olulisi ebakõlasid.“

24 Konfiskeerimisseaduse artikli 22 lõige 1 nägi ette:

„Uurimist artikli 21 lõike 2 alusel alustatakse vastava piirkondliku talituse direktori otsusega, kui isikut kahtlustakse või süüdistatakse mõnes järgnevas sättes sätestatud kuriteo toimepanemises:

[…]

8. Karistusseadustiku [(Nakazatelen kodeks)] artiklid 201–203;

[…]“.

25 Selle seaduse artikkel 66 sätestas:

„1) Konfiskeeritakse vara, mille uurimisele allutatud isik andis üle juriidilisele isikule või millega ta tegi rahalise või mitterahalise sissemakse juriidilise isiku kapitali, kui isikud, kes juriidilist isikut juhivad või kelle kontrolli all see juriidiline isik on, teadsid või asjaoludest tulenevalt pidid teadma, et vara on saadud ebaseaduslikult.

2) Samuti konfiskeeritakse ebaseaduslikult saadud vara, mis kuulub juriidilisele isikule, keda kontrollivad uurimisele allutatud isik või temaga seotud isikud individuaalselt või ühiselt.

[…]“.

26 Seaduse artikli 75 lõikes 1 oli ette nähtud:

„Kohtule esitatakse taotlus konfiskeerida uurimisele allutatud isiku ja artiklites 64, 65, 66, 67 ja 71 nimetatud isikute ebaseaduslikult saadud vara riigi omandisse.“

27 Sama seaduse artikli 76 lõikes 2 oli ette nähtud:

„Menetluses on kostjaks menetlusele allutatud isik ning artiklites 64, 65, 66, 67 ja 71 nimetatud isikud.“

28 Konfiskeerimisseaduse artikkel 80 sätestas:

„Küsimuste suhtes, mida ei ole käesolevas jaos reguleeritud, kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku [(Grazhdanski-protsesualen kodeks)] sätteid.“

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

29 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 17 lõige 1 näeb ette:

„Kohus teeb otsuse kõigis kohtuvaidluse lahendamisel ajassepuutuvates küsimustes, välja arvatud küsimuses selle kohta, kas toime on pandud kuritegu.“

Karistusseadustik

30 Karistusseadustiku artikkel 53 sätestab:

„1) Olenemata kriminaalvastutusest konfiskeeritakse riigi omandisse:

a) kuriteo toimepanijale kuuluvad esemed, mida kavatsetakse kasutada või kasutati tahtliku kuriteo toimepanemiseks;

b) kuriteo toimepanijale kuuluvad esemed, mis olid tahtliku kuriteo toimepanemise objektiks, kui see on käesoleva seadustiku eriosas sõnaselgelt ette nähtud.

2) Riigi omandisse konfiskeeritakse ka:

a) kuriteoga seotud esemed, objekt või vahend, mille valdamine on keelatud, ja

b) kuriteoga saadud esemed, kui neid ei tule hüvitada või tagasi anda. Kui saadud esemed on kadunud või võõrandatud, konfiskeeritakse nende väärtusele vastav summa.“

31 Nimetatud seadustiku artikkel 201 sätestab:

„Isikut, kes oma ametiülesannete täitmisel omastab raha, vara või muid väärtuslikke esemeid, mis ei kuulu talle ja mis on talle üle antud tema ametiülesannete täitmise raames, et ta kannaks nende eest hoolt või haldaks neid, karistatakse selle ametiülesannete täitmisel toime pandud omastamise eest kuni kaheksa-aastase vangistusega ning kohus võib kohaldada toimepanija varast kuni poole konfiskeerimist ja tema õigustest ilmajätmist […]“.

32 Nimetatud seadustiku artikli 203 lõige 1 sätestab:

„Ametiülesannete täitmisel eriti suures ulatuses omastamine kujutab endast eriti rasket kuritegu ning selle eest karistatakse 10- kuni 20aastase vangistusega.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

33 Sofiyska gradska prokuratura (Sofia linnaprokuratuur, Bulgaaria) teavitas 2014. aasta juulis vara konfiskeerimise komisjoni sellest, et BP kui Bulgaaria panga nõukogu esimehe suhtes on alustatud kriminaalmenetlusi seoses kahtlusega, et ta tahtlikult kallutas teisi isikuid alates 2011. aasta detsembrist kuni 19. juunini 2014 omastama sellele pangale kuuluvat raha koguväärtusega üle 205 miljoni Bulgaaria leevi (BGN) (umbes 105 miljonit eurot), pannes toime karistusseadustiku artiklis 201 ja artikli 203 lõikes 1 kirjeldatud õigusvastase teo.

34 Eelotsusetaotlusest nähtub, et need kriminaalmenetlused on pooleli ning nendes ei ole seega veel tehtud lõplikku kohtuotsust ega kedagi lõplikult süüdi mõistetud.

35 Vara konfiskeerimise komisjon viis läbi uurimise, mis puudutas ajavahemikku 4. augustist 2004 kuni 4. augustini 2010 ja millest nähtub muu hulgas, et BP-l ja tema pereliikmetel on olulises väärtuses pangahoiused, mis ei vasta nende seadusjärgsele tulule, et nad on teinud pangatehinguid vahenditega, mille päritolu ei ole võimalik kindlaks määrata, et nad olid omandanud märkimisväärse väärtusega vallas- ja kinnisvara ning et BP sai tasu lepingute alusel, mille kohta on kinnitatud, et need on fiktiivsed ja selliste fiktiivsete tehingutega saadud tulu eesmärk oli varjata nende vahendite ebaseaduslikku allikat, mille arvel BP vara omandas.

36 Vara konfiskeerimise komisjon algatas 14. mai 2015. aasta otsusega konfiskeerimisseaduse artikli 22 lõike 1 punkti 8 alusel menetluse Sofiyski gradski sadis (Sofia linnakohus, Bulgaaria), et konfiskeerida BP ja tema pereliikmete ning BP-ga seotud või tema kontrolli all olevate kolmandate isikute vara, mis oli väidetavalt saadud ebaseaduslikult, või kui see vara on võõrandatud, siis selle väärtusele vastav rahasumma või selle arvel ebaseaduslikult soetatud muu vara.

37 Vara konfiskeerimise komisjoni taotlusel võttis Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus) hagi tagamiseks selle vara suhtes kaitsemeetmed, mille konfiskeerimist taotletakse.

38 Eelotsusetaotluse esitanud kohtus algatatud menetluses väidavad BP ja mõned põhikohtuasja kostjad, et vara konfiskeerimise komisjoni esitatud konfiskeerimistaotlus on vastuvõetamatu peamiselt sel põhjusel, et see on vastuolus direktiiviga 2014/42. Nimelt nõuab see direktiiv, et vara konfiskeerimine põhineks jõustunud süüdimõistval kohtuotsusel, mida põhikohtuasjas ei ole. BP ja nimetatud kostjate sõnul puudub praegu liidu tasandil tsiviilõigusliku konfiskeerimise regulatsioon, mistõttu on konfiskeerimine lubatav ainult kriminaalkorras süüdimõistva jõustunud kohtuotsuse alusel. Samade poolte sõnul koheldakse põhikohtuasja kostjaid nii, nagu nende suhtes oleks tehtud lõplik kohtuotsus ja nad juba lõplikult süüdi mõistetud, mis rikub eelkõige süütuse presumptsiooni ja õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et konfiskeerimisseadusest tuleneb sõnaselgelt, et tsiviilkohtus algatatud konfiskeerimismenetlus on sõltumatu kriminaalmenetlusest, mis on alustatud selle isiku suhtes ja/või temaga seotud isikute või tema kontrolli all olevate isikute suhtes. Ainuüksi kriminaalsüüdistuste olemasolu on tsiviilõigusliku konfiskeerimismenetluse algatamiseks piisav. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul tuleneb aga direktiivi 2014/42 sõnastusest selgelt, et ei saa välistada seost kriminaalmenetluse ja tsiviilõigusliku konfiskeerimismenetluse vahel ning et viimati nimetatud menetlust ei tohi lõpetada enne kriminaalmenetluse lõpetamist. Selle kohtu sõnul läks konfiskeerimisseadus seega kaugemale direktiiviga 2014/42 ette nähtud minimaalsest ühtlustamisest ja oli seega selle direktiiviga vastuolus. Kuna BP-d ei ole veel põhikohtuasjas käsitletavate tegude toimepanemises kriminaalkorras süüdi mõistetud, leiab nimetatud kohus, et tsiviilõiguslik konfiskeerimismenetlus tuleks peatada kuni muu hulgas BP suhtes alustatud kriminaalmenetluse lõpetamiseni.

40 Kuna Sofiyski gradski sadil (Sofia linnakohus) oli direktiivi 2014/42 sätete tõlgendamise osas siiski teatavaid kahtlusi, otsustas ta menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 1 lõiget 1, mille kohaselt kehtestatakse „miinimumeeskirjad vara arestimiseks võimaliku hilisema konfiskeerimise eesmärgil“, tuleb tõlgendada nii, et see jätab liikmesriikidele õiguse näha ette tsiviilõiguslik konfiskeerimine, mis ei tugine isiku kriminaalkorras süüdimõistmisele?

2. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 1 lõikest 1 järeldub artikli 4 lõiget 1 arvesse võttes, et tsiviilõigusliku konfiskeerimismenetluse algatamiseks ja läbiviimiseks on piisav kriminaalmenetluse alustamine isiku suhtes, kelle vara soovitakse konfiskeerida?

3. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 4 lõikes 2 sätestatud aluseid, mille kohaselt on lubatud tsiviilõiguslik konfiskeerimine, mis ei tugine isiku kriminaalkorras süüdimõistmisele, võib laiendavalt tõlgendada?

4. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et isiku vara võib konfiskeerida kui otseselt või kaudselt kuriteoga saadud vara üksnes tema vara väärtuse ja legaalsete sissetulekute ebakõla alusel, ilma et olemas oleks jõustunud süüdimõistvat kohtuotsust, millega on tuvastatud kuriteo toimepanemine selle isiku poolt?

5. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see näeb ette konfiskeerimise kolmandatelt isikutelt kui otsest konfiskeerimist täiendava meetme või selle alternatiivi või kui laiendatud konfiskeerimist täiendava meetme?

6. Kas […] direktiivi 2014/42 […] artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see tagab süütuse presumptsiooni järgimise ja keelab konfiskeerimise, mis ei tugine isiku kriminaalkorras süüdimõistmisele?“

Eelotsusetaotluse vastuvõetavus

41 Vara konfiskeerimise komisjon ning Bulgaaria ja Tšehhi valitsus väidavad, et eelotsusetaotlus on vastuvõetamatu.

42 Nende huvitatud poolte arvates ei ole direktiivi 2014/42 tõlgendamine põhikohtuasja lahendamise seisukohast asjakohane. Kõigepealt on selle direktiivi eesmärk kehtestada miinimumeeskirjad vara konfiskeerimiseks kriminaalasjades, kuid põhikohtuasjas algatatud tsiviilõiguslik konfiskeerimismenetlus on kriminaalmenetluse kulgemisest või tulemustest sõltumatu. Seejärel tuleb märkida, et nimetatud komisjoni vara konfiskeerimise taotluse aluseks on karistusseadustiku

artiklites 201–203 sätestatud kuritegu, mis seisneb vara omastamises. Seda kuritegu ei ole aga mainitud üheski direktiivi 2014/42 artiklis 3 – mis määrab kindlaks selle direktiivi esemelise kohaldamisala – viidatud aktis. Lõpuks märgivad vara konfiskeerimise komisjon ja Bulgaaria valitsus, et direktiivi 2014/42 ülevõtmise tähtajaks oli selle direktiivi artiklis 12 määratud 4. oktoober 2016, samas kui menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus algatati 22. märtsil 2016, mistõttu ei ole selle direktiivi sätted põhikohtuasjas *ratione temporis* kohaldatavad.

43 Sellega seoses tuleb märkida, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt eeldatakse, et liidu õiguse tõlgendamist puudutavad küsimused, mis riigisisene kohus on esitanud õiguslikus ja faktilises raamistikus, mille ta on määratlenud omal vastutusel ja mille täpsuse kontrollimine ei ole Euroopa Kohtu ülesanne, on asjakohased. Euroopa Kohus võib liikmesriigi kohtu esitatud taotluse läbi vaatamata jätta vaid siis, kui on ilmne, et taotletud liidu õiguse tõlgendamine ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis on vajalikud, et anda talle esitatud küsimustele tarvilik vastus (24. juuni 2008. aasta kohtuotsus Commune de Mesquer, C-188/07, EU:C:2008:359, punkt 30, ja 13. novembri 2018. aasta kohtuotsus Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, punkt 28).

44 Kui ei ole ilmne – nagu ka käesolevas kohtuasjas –, et liidu õigusnormi tõlgendus ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude ega esemega, ei puuduta väide, et säte ei ole põhikohtuasjas kohaldatav, eelotsusetaotluse vastuvõetavust, vaid esitatud küsimuste sisu (12. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Slovenské elektrárne, C-376/18, EU:C:2019:1068, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

45 Seega on eelotsusetaotlus vastuvõetav.

Sisulised küsimused

Sissejuhatavad kaalutlused

46 ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses on Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel poolelioleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades tuleb Euroopa Kohtul temale esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastada. Asjaolu, et liikmesriigi kohus on eelotsuse küsimuses vormiliselt viidanud liidu õiguse teatavatele sätetele, ei takista Euroopa Kohut esitamast sellele kohtule kogu tõlgenduslikku teavet, mis võib viimasel aidata menetletavat kohtuasja lahendada, olenemata sellest, kas liikmesriigi kohus on neile aspektidele oma küsimustes viidanud või mitte. Sellega seoses on Euroopa Kohtu ülesanne tuletada liikmesriigi kohtu esitatud asjaolude kogumist ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest need liidu õiguse aspektid, mida on vaidluse eset silmas pidades vaja tõlgendada (5. detsembri 2019. aasta kohtuotsus EVN Bulgaria Toplofikatsia ja Toplofikatsia Sofia, C-708/17 ja C-725/17, EU:C:2019:1049, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

47 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma küsimustega saada Euroopa Kohtult selgitust direktiivi 2014/42 tõlgendamise kohta. Samas, nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 41 märkis, ei vasta eelotsusetaotluses kirjeldatud omastamine mõnele neist kuriteokoosseisudest, mis kuuluksid direktiivi 2014/42 artiklis 3 ammendavalt loetletud õigusaktide kohaldamisalasse, mistõttu jääb vara konfiskeerimise komisjoni poolt liikmesriigis algatatud menetluse ese selle direktiivi esemelisest kohaldamisalast välja.

48 Pealegi tuleneb direktiivi 2014/42 artikli 14 lõikest 1, et selle direktiiviga asendatakse üksnes raamotsuse 2005/212 artikli 1 esimesed neli taanet ja artikkel 3 nende liikmesriikide suhtes, kellele see direktiiv on siduv, millest järeldub – nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 48 ja 49 –, et nimetatud raamotsuse artiklid 2, 4 ja 5 jäid pärast direktiivi 2014/42 vastuvõtmist kehtima.

49 Käesoleval juhul tuleneb raamotsuse 2005/212 artikli 2 lõike 1 sõnastusest, et liikmesriigid peavad võtma vajalikud meetmed, võimaldamaks kas täielikult või osaliselt konfiskeerida kuriteovahendid ja kuritegelikul teel saadud tulu, kui kuritegude eest mõistetav karistus on üle ühe aasta pikkune vabadusekaotus, samas kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud kuritegude eest karistatakse 10- kuni 20aastase vangistusega ja seega võivad need teod kuuluda raamotsuse kohaldamisalasse.

50 Sellest järeldub, et ilma et see piiraks raamotsuse 2005/212 tõlgendamist ja ulatust, kuuluvad selle sätted tingimata liidu õiguse elementide hulka, mida Euroopa Kohus peab põhikohtuasja eset ja eelotsusetaotluse esitanud kohtu antud selgitusi arvestades arvesse võtma, et ta saaks anda talle esitatud küsimustele tarviliku vastuse.

Eelotsuse küsimuste analüüs

51 Eeltoodust lähtudes tuleb asuda seisukohale, et esitatud küsimustega, mida tuleb analüüsida koos, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas raamotsust 2005/212 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette, et ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimist kohaldab liikmesriigi kohus sellise menetluse tulemusel, mille eelduseks ei ole ei kuriteo tuvastamine ega *a fortiori* sellise kuriteo oletatavate toimepanijate süüdimõistmine.

52 Sellele küsimusele vastamiseks tuleb märkida, et raamotsus 2005/212 põhineb EL lepingu enne Lissaboni lepingut kehtinud redaktsiooni VI jaotise „Sätted politseikoostöö ja õigusalase koostöö kohta kriminaalasjades“ sätetel, täpsemalt EL artiklil 29, artikli 31 lõike 1 punktil c ja artikli 34 lõike 2 punktil b.

53 EL artikli 31 lõike 1 punktis c on märgitud, et kriminaalasjades tehtava koostöö ühismeetme eesmärk on selle koostöö parandamiseks vajalikul määral tagada liikmesriikides kohaldatavate õigusnormide kokkusobivus. Selles kontekstis on raamotsuse 2005/212 eesmärk – nagu on märgitud selle põhjenduses 10 – tagada, et kõigis liikmesriikides oleks kehtestatud tõhusad õigusnormid, mis reguleerivad kuritegelikul teel saadud tulu konfiskeerimist.

54 Nii nõuab raamotsuse 2005/212 artikli 2 lõige 1, et liikmesriigid võtaksid vajalikud meetmed, võimaldamaks kas täielikult või osaliselt konfiskeerida kuriteovahendid ja kuritegelikul teel saadud tulu või sellisele tulule väärtuse poolest vastava vara, kui kuriteo eest mõistetav karistus on üle ühe aasta pikkune vabadusekaotus, samas kui raamotsuse artikli 1 neljandas taandes on „konfiskeerimine“ määratletud kui karistus või meede, mille kohus määrab pärast kuriteoga või kuritegudega seotud menetlust ning mille tagajärg on vara lõplik äravõtmine.

55 Nagu nähtub ka raamotsuse 2005/212 põhjendusest 10, on raamotsus seotud Taani Kuningriigi ettepanekuga, mille tulemusel võeti vastu nõukogu 6. oktoobri 2006. aasta raamotsus 2006/783/JSK konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT 2006, L 328, lk 59). Nagu viimati nimetatud raamotsuse põhjenduses 8 on märgitud, on selle raamotsuse eesmärk hõlbustada liikmesriikidevahelist koostööd vara konfiskeerimise otsuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise osas, et kohustada liikmesriike tunnustama ja oma territooriumil täitma teise liikmesriigi kriminaalasjades pädeva kohtu tehtud konfiskeerimisotsuseid.

56 Järelikult, võttes arvesse raamotsuse 2005/212 eesmärke ja sõnastust ning selle vastuvõtmise konteksti, tuleb asuda seisukohale, et nimetatud raamotsus on akt, mille eesmärk on kohustada liikmesriike kehtestama kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu konfiskeerimise ühised miinimumeeskirjad, et hõlbustada kriminaalmenetluses tehtud konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist, nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 63.

57 Raamotsus 2005/212 ei reguleeri seega ebaseaduslikust tegevusest saadud vahendite ja tulu konfiskeerimist, mille määrab liikmesriigi kohus sellise menetluse jooksul või lõppedes, mis ei puuduta ühe või mitme kuriteo tuvastamist.

58 Seda tõlgendust ei lükka kuidagi ümber ka raamotsuse artikli 2 lõige 2.

59 Nimelt piirdub see säte juhisega, et seoses maksukuritegudega võivad liikmesriigid rakendada peale kriminaalmenetluse muid menetlusi, mis jätavad kurjategija ilma kuritegelikul teel saadud tulust. Seda ei saa aga *a contrario* tõlgendada nii, nagu tähendaks see, et liikmesriigid jäetakse ilma võimalusest kehtestada peale kriminaalmenetluste muid konfiskeerimismenetlusi, mis ei ole seotud maksukuritegudega. Nimelt väljuks selline keeld raamotsusega 2005/212 kehtestatud miinimumeeskirjade kohaldamisalast.

60 Käesoleval juhul ilmneb, et eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleliolev konfiskeerimismenetlus on tsiviilõiguslik ja eksisteerib riigisiseses õiguses koos kriminaalõigusliku konfiskeerimisega. On tõsi, et konfiskeerimisseaduse artikli 22 lõike 1 kohaselt algatab vara konfiskeerimise komisjon sellise menetluse siis, kui talle on teatatud, et ühte isikut süüdistatakse teatavate kuritegude toimepanemises. Euroopa Kohtu käsutuses oleva toimiku materjalidest ja kohtuistungil esitatud täpsustustest, mille esitasid vara konfiskeerimise komisjon, Bulgaaria valitsus ja Euroopa Komisjon, ilmneb siiski, et vastavalt selle seaduse sätetele on nii, et kui menetlus, milles keskendutakse üksnes varale, mis väidetavalt on saadud ebaseaduslikult, on algatatud, viiakse see menetlus läbi sõltumatult võimalikust kriminaalmenetlusest oletatavate tegude toimepanija suhtes, ja sellise menetluse tulemusest, eelkõige võimalikust süüdimõistvast kohtuotsusest nimetatud toimepanija suhtes.

61 Neil asjaoludel tuleb tõdeda, et otsus, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus peab põhikohtuasjas tegema, ei seostu ühte või mitut kuritegu puudutava menetlusega või selle tulemusega. Seega ei kuulu see raamotsuse 2005/212 kohaldamisalasse.

62 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimustele vastata, et raamotsust 2005/212 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette, et ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimist kohaldab liikmesriigi kohus sellise menetluse tulemusel, mille eelduseks ei ole ei kuriteo tuvastamine ega *a fortiori* sellise kuriteo oletatavate toimepanijate süüdimõistmine.

Kohtukulud

63 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Nõukogu 24. veebruari 2005. aasta raamotsust 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist, tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette, et ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimist kohaldab liikmesriigi kohus sellise menetluse tulemusel, mille eelduseks ei ole ei kuriteo tuvastamine ega *a fortiori* sellise kuriteo oletatavate toimepanijate süüdimõistmine.

Allkirjad